

DARK TOURISM PHILOXENIA, 9 Νοεμβρίου 2019

Είναι το πλιάτσικο και η μεταπολεμική τύχη του παλιού νεκροταφείου θέμα που αφορά μόνο την Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης ή μήπως συνολικά τη νεότερη ελληνική και, επομένως, και την ευρωπαϊκή ιστορία; Γιατί αυτή η ιστορία της πόλης άργησε να βγει στο φως; Άπτεται του Dark tourism της Θεσσαλονίκης;

Χαριτολογώντας, και απαντώντας στα ερωτήματα που ήδη έθεσα, θα έλεγα ότι... πιο dark πεθαίνεις... Όχι μόνο γιατί με το ξεπατίκωμα του νεκροταφείου χιλιάδες εβραϊκές οικογένειες έχασαν οριστικά τα γενεαλογικά τους ίχνη. Όχι μόνο γιατί δεν έχουμε πια ενδείξεις για πολλούς σπουδαίους Εβραίους που είχαν ταφεί στη Θεσσαλονίκη. Όχι μόνο γιατί το μνημείο που βρίσκεται στο campus του Αριστοτελείου βανδαλίζεται εξακολουθητικά, στο Αριστοτέλειο στο χώρο στον οποίο βρίσκονταν μέχρι το 1943 400.000 περίπου τάφοι, στη μεγαλύτερη εβραϊκή νεκρόπολη της Ευρώπης.

Και βέβαια μιλάμε για μια πόλη με ιστορία που είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την εβραϊκή της κοινότητα, η οποία άκμαζε εδώ από τον 1ο αιώνα π.Χ., γιγαντώθηκε με τον διωγμό των Σεφαραδιτών από την Ισπανία και την εγκατάστασή τους στη Θεσσαλονίκη, και συρρικνώθηκε με την εξόντωσή των 49.000 μελών της από το ναζιστικό καθεστώς της Γερμανίας στα κρεματόρια του Άουσβιτς-Μπίρκεναου.

Dark story είναι το γεγονός ότι μαρμάρινες πλάκες των τάφων χρησιμοποιήθηκαν από τον 19^ο αιώνα για την ενίσχυση των τειχών και το 1890 μετά την κατεδάφισή τους και τη διάνοιξη της οδού Χαμιδιέ (σημερινή Εθνικής Αμύνης), απαλλοτριώθηκε το ανατολικό τμήμα του νεκροταφείου.

Dark story είναι το γεγονός ότι το 1930 δημοσιεύεται νομοσχέδιο έπειτα από σύσταση του Υπουργού – Γενικού διοικητή Μακεδονίας, Στυλιανού Γονατά, για την απαλλοτρίωση του νεκροταφείου, για τη μεταφορά του σε άλλο σημείο και την ίδρυση πανεπιστημίου στη θέση του.

Dark story είναι το γεγονός ότι το 1931, μετά το πογκρόμ και τον εμπρησμό της συνοικίας Κάμπελ στις 29 Ιουνίου της ίδιας χρονιάς, εκατοντάδες τάφοι λεηλατήθηκαν από μέλη της φασιστικής οργάνωσης «3Ε».

Και βέβαια, δεν ξέρω πόσοι γνωρίζουν ότι το 1937 παραχωρήθηκε από την ισραηλίτικη κοινότητα, χωρίς καμία αποζημίωση, έκταση 12.399 τετραγωνικών μέτρων, προκειμένου να επεκταθεί το πανεπιστήμιο, αφού είχαν προηγηθεί συζητήσεις και διαβήματα για την απαλλοτρίωση και τη μετατροπή του σε άλσος, ενώ ήδη είχε παραχωρηθεί από τον Δήμο Θεσσαλονίκης νέος χώρος στην περιοχή Ζέιπενλικ για το νέο εβραϊκό νεκροταφείο, που υπάρχει μέχρι και σήμερα, στη Σταυρούπολη.

Κατ' εξοχήν, επίσης, ζητούμενο για dark tourism το γεγονός ότι μια ολόκληρη νεκρόπολη μετατράπηκε σε μια απέραντη μάντρα οικοδομικών υλικών. Το ξέρω: αδυνατεί να πιστέψει κανείς ότι οι μαρμάρινες πλάκες που σκέπαζαν τους τάφους των νεκρών έγιναν στοίβες κάθε επίδοξου που ήθελε να φτιάξει το σπίτι του. Αδυνατεί επίσης να δεχτεί κάθε φυσιολογικός άνθρωπος ότι τα οικοδομικά υλικά χρησιμοποιήθηκαν για την επισκευή εκκλησιών, σχολείων, πεζοδρομίων, αυλών, δρόμων και σπιτιών. Ο Γενικός Διοικητής Μακεδονίας ενέκρινε αίτημα του δήμου για να λάβει 100.000 τούβλα από το νεκροταφείο για μελλοντικές ανάγκες που μπορεί να προέκυπταν.

Η «Ιωαννίδειος Σχολή», για παράδειγμα, ζήτησε και έλαβε 50.000 τούβλα και 100 τ.μ. μαρμάρου για την κατασκευή των αποχωρητηρίων της. Αλλά και ο διευθυντής του μετέπειτα «Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος» ζήτησε από τις γερμανικές αρχές ταφόπλακες, με τις οποίες στρώθηκε η πλατεία και τα πεζοδρόμια γύρω από το Βασιλικό Θέατρο. Στις πρόσφατες εργασίες ανάπλασης της νέας παραλίας το θέαμα ήταν αποκρουστικό. Ο «Ιστιοπλοϊκός Όμιλος» πήρε 30.000 τούβλα για να χτίσει ένα υπαίθριο περίπτερο. Το αστείο ήταν ότι επειδή όμως το πλιάτσικο στο νεκροταφείο συνεχιζόταν, οι τεχνικές υπηρεσίες του δήμου επεσήμαναν τον κίνδυνο να εξαντληθούν (!) τα υλικά, ζητώντας να προχωρήσει άμεσα η μεταφορά στα εργοτάξια του δήμου. Το πιο αποτρόπαιο: 17 από τις συνολικά 70 ενορίες, της πόλης,

μεταξύ αυτών και του Αγίου Δημητρίου, του πολιούχου της πόλης, κατέθεσαν ανάλογα αιτήματα για υλικά.

Τα σημάδια, λοιπόν, είχαν φανεί πριν από τον εκτοπισμό των μελών της ισραηλιτικής κοινότητας της πόλης στα ναζιστικά στρατόπεδα με τη βεβήλωση και καταστροφή της εβραϊκής νεκρόπολης. Κανείς δεν θα μπορούσε, βέβαια, να φανταστεί τη μεγάλη τραγωδία που θα ακολουθούσε μερικούς μήνες μετά, με τον βίαιο διωγμό τους στα κρεματόρια της Πολωνίας.

Αλλά και μετά, εξίσου dark ήταν και οι συνθήκες που επικράτησαν με την επιστροφή των ελάχιστων που γύρισαν Ξανά στη Σαλονίκη. Η επιστροφή τους ήταν «μετέωρη», γιατί ο παππούς μου, μαζί με πολλούς άλλους βέβαια, ο οποίος είχε υπηρετήσει τη θητεία του στον ελληνικό στρατό στα τέλη της δεκαετίας του '30, ο οποίος πολέμησε στο ελληνοϊταλικό μέτωπο μαζί με 11.000 Έλληνες Εβραίους συμπολεμιστές του, ο οποίος επέζησε από τα ναζιστικά στρατόπεδα θανάτου, γύρισε «Ξανά στη Σαλονίκη», αντιμετωπίζοντας το κλίμα της απαξίωσης από πολλούς θεσμικούς φορείς της πόλης, από το ίδιο το κράτος, πιέστηκε να ψηφίσει σε χωριστό εκλογικό τμήμα, μαζί με τους άλλους ομόθρησκους του, όπως, άλλωστε, είχε γίνει και προπολεμικά, έτσι για να ξέρουν μερικοί μερικοί τι ψηφίζουν οι Εβραίοι.

Ευτυχώς όμως υπήρχαν πολλοί, συμπολίτες με σίγμα κεφαλαίο, που έβαλαν πλάτη και μετρίασαν τη δυσάρεστη αυτή πραγματικότητα. Είναι, με άλλα λόγια, πολλά αυτά που κατέστησαν την επιστροφή των Ελλήνων Εβραίων μετέωρη και πολλές, βέβαια, οι αφορμές για να συζητήσεις γύρω από αυτό που θα μπορούσε να εμπνεύσει το αφήγημα του dark tourism στη Θεσσαλονίκη. Ο κίνδυνος για τους Ισραηλίτες ήταν ότι έμεναν αβοήθητοι, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες περιστάσεις και συνθήκες που τους αφορούσαν ως επιζώντες των ναζιστικών στρατοπέδων.

Κι αυτή ακριβώς η ιδιάζουσα «ισότητα» έκανε και τις διακοινοτικές σχέσεις ακόμη δυσκολότερες, μια και δηλητηριάστηκε συνολικά η κοινωνική ατμόσφαιρα, γεγονός

που δυσχέραινε τις κοινωνικές συναναστροφές μεταξύ Εβραίων και μη Εβραίων με σαφή αντίκτυπο στη συμπεριφορά και των δύο ομάδων.

Στις 25 Ιουνίου 1945 η Ι.Κ.Θ. με υπόμνημά της, έθεσε το θέμα της καταστροφής του εβραϊκού νεκροταφείου. Η καταστροφή άρχισε με το πρόσχημα της διάνοιξης μιας ευρείας οδού, χρήσιμη δήθεν για στρατιωτικούς λόγους. Πλην όμως η Ι.Κ.Θ. παρατήρησε με έκπληξη ότι τα συνεργεία εργατών που είχαν σταλεί στο νεκροταφείο δεν περιορίστηκαν μόνο στη διάνοιξη της συγκεκριμένης οδού. Η καταστροφή είχε επεκταθεί με εκπληκτική ταχύτητα σε ευρεία περιφέρεια και η επέμβαση είχε λάβει γενικευμένη έκταση με τη συνδρομή εκατοντάδων εργατών του Δήμου που είχαν χρησιμοποιηθεί για το σκοπό αυτό. Στους εναπομείναντες Εβραίους της Θεσσαλονίκης μεταβιβαζόταν το ιερό καθήκον να σώσουν ό,τι απέμεινε, ήταν χρέος μνήμης και αξιοπρέπειας όχι μόνο να σώσουν αλλά και να διατηρήσουν τις ελάχιστες μνήμες.

Το θέμα της καταστροφής του εβραϊκού νεκροταφείου της Θεσσαλονίκης άπτεται απόλυτα στη λογική του dark tourism για πολλούς λόγους: πρώτα απ' όλα γιατί η καταστροφή του νεκροταφείου έκανε τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης να αντιληφθούν ότι είχαν πολύ λίγους φίλους στο πλευρό τους. Επίσης γιατί η εκτεταμένη χρήση πλακών από το κατεστραμμένο νεκροταφείο από πολλούς φορείς της κοινωνίας της Θεσσαλονίκης προσέδιδε στην πράξη ένα επίχρισμα νομιμότητας.

Μετά από όλα αυτά, λοιπόν, εξακολουθούν κάποιοι να αναρωτιούνται γιατί αυτοί που επέστρεψαν «Ξανά στη Σαλονίκη» δεν μίλησαν για όσα είχαν βιώσει παρά μόνο αρκετές δεκαετίες αργότερα. Δε μίλησαν λόγω της λεηλασίας των περιουσιών τους, δεν μίλησαν γιατί το παμπάλαιο νεκροταφείο της κοινότητας καταστράφηκε συθέμελα.

Σήμερα, θέλω να πιστεύω, πως οι σκιές πάνω από τη Θεσσαλονίκη αλλά και από ολόκληρη τη χώρα είναι ασθενείς και μειοψηφικές. Η μνήμη των νεκρών θα υπενθυμίζει στους αμετανόητους οπαδούς της κάθε είδους ακρότητας ότι οι νεκροί είναι πιο δυνατοί από τους ίδιους, επειδή ο

ανθρώπινος πολιτισμός είναι πάντα πιο δυνατός από τη δική τους βαρβαρότητα.